

Opór

W przypadku słów kluczowych w tym projekcie, zależy nam na zachowaniu *realizmu* w opisie każdego ze zjawisk.

Zjawisko ostracyzmu, na przykład, samo w sobie ma długą historię. Począwszy od wykluczenia społecznego, na zaaranżowanych morderstwach skończywszy - czego przykład stanowi historia rumuńskiego władcy Wołoszczyzny, Konstantyna Brâncoveanu¹, który wraz ze czterema synami został zamordowany w Stambule, za przyzwoleniem rosyjskich i zachodnich ambasadorów - znaczenie tych słów kluczowych tak bardzo się rozszerzyło, że z czasem całe społeczności ulegały wykluczeniu i były wymazywane z kart historii.

Na przykład, rządy rumuńskie były często wprowadzane za pomocą ostracyzmu na terenach zdominowanych przez mniejszości, takie jak Turcy i Tatarzy w rejonie Dobrudży (1921); w Siedmiogrodzie (1918) głównie w ten sposób lekceważono prawa Węgrów i Niemców (katolików i luteranów) oraz Żydów i Armeńczyków (z powodu ich religii). Historia pokazuje, że Rumunia potrafiła stworzyć system polityczny, w którym mniejszości nie są wykluczane², dzięki czemu przez wiele lat stanowiła doskonały przykład państwa demokratycznego. Z tego powodu, w trakcie prezydentury Nicolae Titulescu, poproszono Rumunię aby została członkiem założycielem Ligii Narodów³.

Rok 1948 był jednak punktem zwrotnym. W następstwie wkroczenia wojsk sowieckich, aresztu i morderstwa przywódców kraju z czasów drugiej wolny światowej, uwięzienia i wydalenia z kraju króla Michała I, władzę objął nowy rząd - reżim komunistyczny (1948-1989), za czasów którego dochodziło do poważnych naruszeń praw człowieka i przypadków wykluczenia społecznego. Obecnie dysponujemy wystarczającą liczbą informacji dotyczących ostracyzmu klas społecznych, osób oraz instytucji (przypadek Kościoła Rumuńskiego Zjednoczonego z Rzymem, który został zdelegalizowany). Mamy bolesne wspomnienia związane z ostracyzmem grup etnicznych (grupy pochodzenia

1 P. GURAN (red.), *Constantin Brâncoveanu et le monde de l'Orthodoxie*, București, Editura Academiei Române, 2015.

2 Zob. O. Prof. Dr. N. RUNCAN, „Dobrogea, a Model of Inter-Ethnial and Inter-Religious Companionship into a United Europe” (s. 197-217) oraz cały rozdział „Healing of Memories in Transboundary Views of Dobrogea: Bulgaria-Romania” (s. 197-425) w tomie *Telling Stories of Hope – Reconciliation in South East Europe Compared to World-Wide Experiences* (ed. V. Grăjdian, O. Lukács), Presa Universitară Clujeană / Evangelische Verlagsanstalt GmbH Leizig, 2010.

3 B. GHEORGHE (oprac.), *Titulescu și strategia păcii*, Editura Junimea, Iași, 1982.

niemieckiego), grup społecznych (byłych przedsiębiorców, emerytowanych polityków, nauczycieli/ intelektualistów czy studentów sympatyzujących z opozycją polityczną⁴).

Szczególnym przypadkiem ostracyzmu był atak na chłopów - reforma rolna polegająca na nacjonalizacji należących do nich gruntów - która doprowadziła do wielu procesów, oraz przypadków pogwałcenia godności ludzkiej, oraz naruszenia wolności osobistej i społecznej⁵.

Powołujemy się tutaj 150 000 procesów, podczas których zapadały wyroki długoletniego więzienia, a decyzje o setkach tysięcy kar więzienia czy deportacji nie miało żadnych podstaw prawnych. W latach 1954-1968, w wyniku represji politycznych doszło do nasilenia się ostracyzmu, kiedy to miała miejsce czystka w instytucjach i społecznościach i stworzono system kontroli ludności⁶. Aby lepiej zrozumieć to zjawisko należy przypomnieć, że aresztowanie jednej osoby z powodów politycznych, oznaczało wyrok dla wszystkich pozostałych członków rodziny; miały miejsce przypadki śmierci z głodu, a jakiekolwiek próby podjęcia pracy czy studiów były uniemożliwiane; szanse przetrwania były niemalże równe zeru i narastało niezadowolenie społeczne (w wyniku ciągłych aresztowań, nieuczciwych procesów i aresztów domowych).

Pomimo tego, że pozornie zmniejszyła się skala ostracyzmu, jego przejawy były widoczne w życiu obywateli Rumunii aż do roku 1989. Szczególnym przypadkiem był ostracyzm wojskowych i oficerów rumuńskich, którzy to byli wysyłani do ośrodków komunistycznych na roboty, podczas których tysiące z nich straciło życie. W wyniku represji, Rumunia stracił 70% intelektualistów, z których większość zmarła, a pozostali na zawsze zmieniali poglądy, pod wpływem presji społecznej jakiej byli poddani.

4 P. PHILIPPI, „800 de ani din istoria sașilor din Transilvania” w tomie *Scurtă istorie a Biseriilor și comunităților religioase din Transilvania* (red. D. Brandes, V. Grăjdian, O. Lukács), Presa Universitară Clujeană, 2008, s. 100-101 as well as Laura Gheorghiu, *Comunitatea dispărută: Germanii din România în perioada 1945-1967*, Tritonic, 2015.

5 R. CONQUEST, *The Harvest of Sorrow: Social Collectivization and the Terror Famine*, przetłumaczono na rumuński i wydano (Humanitas Publishing House, 2003). Kolektywizacja w Rumunii odbywała się według tego samego schematu.

6 C. PĂIUȘAN, R. CIUCEANU (red.), *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1958)*, t. I, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2001. W książce tej można znaleźć zbiór dokumentów opisujących w jaki sposób zarówno prości księża, jak i hierarchowie Kościoła byli obserwowani przez służby bezpieczeństwa.

Przeciwieństwem *opresji* jest *opór*.

W epoce komunizmu, władze Rumunii kontrolowały antykomunistyczną opozycję przy pomocy wojska oraz innych sił⁷. Do najdłużej działających zbrojnych grup oporu należała grupa partyzantów z Banatu⁸, którzy zostali aresztowani dopiero w 1968. Kościoły (prawosławny, katolicki, greckokatolicki czy luterański) oraz inne grupy religijne stały się ośrodkami ruchu oporu, w wyniku czego wielu ich członków aresztowano lub skazano na dożywotnie ciężkie roboty⁹. Służby bezpieczeństwa stosowały inne metody walki z przeciwnikami reżimu - począwszy od głodzenia i nadliczbowych godzin pracy, poprzez stosowanie różnych tortur - które później stały się znane - prowadzących do destabilizacji psychicznej poddanego im człowieka.

Najbardziej drastyczne przypadki przemocy psychicznej miały miejsce w stosunku do studentów. Byli oni bici przez komunistów i znieważani na różne sposoby, przy użyciu metod, których nie można porównać do żadnych znanych współczesnej kulturze komunistycznej. Nazwa tego procederu - „Eksperyment (Fenomen) Pitesti”¹⁰ - pochodzi od więzienia, w którym stosowano te barbarzyńskie metody. Działania opozycyjne nie ustały po 1969 - rok ten uznawany jest za ważny punkt zwrotny w działalności rumuńskich komunistów - zauważalne to było w intensywnej aktywności kulturalnej i kulturalno-politycznej sprzeciwiającej się kampanii informacyjnej Departamentu Bezpieczeństwa Państwowego, najbardziej przerażającej rumuńskiej instytucji czasów komunizmu. System krytykowany był przez polityków komunistycznych takich jak Constantin Pârvulescu, powstawały ugrupowania robotnicze (Protesty w Braszowie, 1987), ugrupowania pisarzy (Grupa Gomy), dochodziło do ucieczek przed systemem (przypadek generała Pacepy¹¹), dzięki czemu społeczeństwo europejskie i reszta świata dowiedziało się o przejawach działalności opozycyjnej. Członkowie diaspory

7 C. MAREȘ, C. VASILESCU (red.), *Nesupunere și contestare în România comunistă*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, vol. X, 2015.

8 *Tamże*, s. 470-472. Zob. V. Motrescu, M. Dobre, *Junalul din rezistența anticomunistă*, București, Nemira & Co, 2006 wraz ze wstępem, s. 9-20.

9 O. Iosif Diac, OFMConv (red.), *Franciscani în zeghe*, Roman, Editura Serafica, 2015.

10 V. IERUNCA, *Fenomenul Pitești*, Humanitas, wstęp François Furet, București, Humanitas, 2013.

11 L. HOSSU LONGHIN, *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*, București, Humanitas, 2009.

rumuńskiej - którzy utożsamiali się z głosem Radia Wolna Europa¹² - także wspierali grupy walczące z systemem, którego działania nieustannie prowadziły do pogwałcenia wolności i ostracyzmu w społeczeństwie.

Na okres po 1989 roku przypada czas uzdrowienia społecznego, które po części dokonało się dzięki upływowi czasu. 25 lat po upadku komunizmu w Rumunii odbyły się pierwsze ważne procesy byłych komendantów więzień i obozów (proces Visinescu). Za wyjątkiem Kościoła, żadna inna instytucja rumuńska nie poprosiła publicznie o przebaczenie za zbrodnie, których się dopuściła. Żaden z sędziów czy oficerów, którzy w czasach komunizmu wsławili się barbarzyńskimi praktykami nie został skazany, nie przeprowadzono też dochodzenia w sprawie popełnionych przez nich nadużyć, jedyny wyjątek stanowi sprawa Gheorghe Ursu, która ciągnęła się w nieskończoność. Wielu działaczy byłej partii komunistycznej i członków służb bezpieczeństwa, z których wywodzili się członkowie kadr Securitate, czy ludzie kultury związani z partią komunistyczną, po odczekaniu 3-4 lat na reakcję społeczeństwa, wróciło do pracy, na nowo rozpoczynając życie towarzyskie i polityczne. Możemy powiedzieć, że w latach 1990-1994 zostali oni „dotknięci” ostracyzmem ze względu na swoje powiązania z partią komunistyczną, ale w porównaniu do innych zjawisk, które miały miejsce w okresie komunistycznym, odbyło się do w dużo delikatniejszy sposób.

Opór obecnie opiera się na ustaleniu prawdy historycznej tego okresu, poprzez skupienie się na punktach odniesienia, które mogą uzdrowić społeczeństwo, chroniąc je przed nacechowaną negatywnie narracją i aby uniknąć niekarania ludzi, którzy brali udział w ostracyzmie innych. Opór obecnie polega na ustaleniu mechanizmów, które doprowadziły do wprowadzenia i utrzymania się dyktatury „z ludzka twarzą”, ale promującej ostracyzm społeczny. Odzyskanie zaufania społeczeństwa wiąże się z próbą ustalenia winy, a nie wskazania „najbardziej winnych”, powinni się w to zaangażować wszyscy członkowie społeczeństwa, zarówno politycy, jak i obywatele.

12 R.H. CUMMINGS, *Securitatea contra Radio Europa Liberă*, przeł. Traian Bratu, ADEVĂRUL HOLDING, 2011.

